

Deutscher Archivtag.
Archive im digitalen Zeitalter.
Überlieferung, Erschliessung, Präsentation

Het kasteel van Thurn und Taxis. Foto: Gerd De Coster.

Van 22 tot 25 september 2009 vond in het Beierse Regensburg de 79e *Deutsche Archivtag* plaats, het jaarlijkse archiefcongres van de Duitse archivariassenvereniging, het Verband deutscher Archivarinnen und Archivare (VdA). Het gehele, uitstekend bewaarde middeleeuwse centrum van gaststad Regensburg werd in 2006 door de UNESCO als werelderfgoed erkend. Ze wordt ook wel eens de meest noordelijke stad van Italië genoemd vanwege de rijkelijke koopmanspaleizen naar Italiaans voorbeeld. In een van die paleizen is overigens het stadsarchief gevestigd.

De *Deutsche Archivtag* is meer dan enkel een congres. Op de congreslocatie vindt traditiegetrouw ook de archiefbeurs *Archivistica* plaats. Ditmaal waren er een vijftigtal stands. De archiefbeurs vormt een prima gelegenheid om leveranciers van zuurvrije opbergdozen en -mappen te vinden, de nieuwste ontwikkelingen op het vlak van scan- en microfilmapparatuur te ontdekken of informatie in te winnen over de evolutie van de elektronische beheers- en ontsluitingssystemen. Men kan er tevens terecht voor een aantal productpresentaties.

De Zwitserse historicus **Peter Haber** (Universiteit Basel) mocht het eigenlijke congres openen met een lezing over de geschiedwetenschap in de digitale era. Haber was de

voorbijge jaren betrokken bij het onderzoeksproject *Digital Past*, dat de invloed van internet op de geschiedwetenschap bestudeerde. Nadat hij kort de evolutie van internet en de tot op heden relatief beperkte invloed ervan op de historische wetenschapspraktijk geschetst had, ging hij wat uitgebreider in op wat de toekomst brengen zal. Met de voortschrijdende digitalisering zal de bronnenkritiek voor nieuwe uitdagingen geplaagd worden, misschien ontstaat er zelfs een digitale hulpwetenschap. Daarnaast zal de nood aan informatiespecialisten toenemen. Zij zullen de verschillende analoge en digitale systemen en hun voor- en nadelen moeten kennen en de evolutie op dat vlak op de voet moeten volgen. Verder wordt samenwerking, met zowel historici als niet-historici, almaar belangrijker. Er zal een nieuwe, multimediale publicatiecultuur ontstaan waarmee mogelijk ook een breder publiek wordt bereikt. Ten slotte komt er wellicht een soort digitaal bureau dat het historici gemakkelijker moet maken met digitaal en analogo materiaal te werken.

De gemeenschappelijke ochtendsessie onder de titel *Dornröschchen aufgewacht? Neue Arbeits- und Kommunikationsprozesse im Archiv* bracht twee interessante algemene lezingen. **Christian Keitel** (Landesarchiv Baden-Württemberg) vertrok vanuit de vaststelling dat het digitale tijdperk de archiva-

ris voor tal van nieuwe problemen stelt. Hoe drukken we bijvoorbeeld de omvang van digitale archiefbestanddelen uit? Waar ligt de grens van een digitaal object precies? En wat met de beschrijving van informatie die zowel analoog als in verschillende digitale formaten is opgeslagen? Het belangrijkste gevolg van de digitalisering is volgens de spreker dat de archivaris veel dieper in de structuur van archiefdocumenten zal moeten ingrijpen. Voor onder meer waardering en selectie zal men de verwachtingen van de toekomstige gebruikers moeten proberen in te schatten. Bij een geografische databank bijvoorbeeld kunnen de gebruikers tevreden zijn met een statische weergave van alle gegevens op één kaart. Het is echter evenzeer denkbaar dat ze enkel bepaalde types gegevens of zelfs slechts een paar gegevens van elk datatype wensen te raadplegen. Telkens is een andere wijze van bewaren nodig. Verder moeten de *significant properties* van digitale objecten worden vastgelegd; de essentiële kenmerken van een digitaal object die moeten worden bewaard opdat het leesbaar en authentiek zou blijven. Het vastleggen daarvan – wat een taak van de archivaris moet zijn – maakt het computergestuurd controleren van authenticiteit en leesbaarheid mogelijk.

Vanzelfsprekend kan men in een congres over de archiefsector in het digitale tijdperk niet heen om web 2.0. In zijn lezing daarover gaf **Mario Glauert** (Brandenburgisches Landeshauptarchiv) een korte beschrijving van wat dat eigenlijk inhoudt en toonde hij enkele voorbeelden ervan uit de erfgoedwereld. Daaruit bleek dat web 2.0 nog niet echt tot de (Duitse) archiefsector is doorgedrongen, wat in schril contrast staat met de bibliotheken en de musea. Volgens Glauert bieden toepassingen als blogs, wiki's, sociale netwerksites, websites voor het delen van foto's... archiefinstellingen nochtans nieuwe mogelijkheden tot communicatie en samenwerking. De archiefinstelling van de toekomst wordt trouwens een *Mitmacharchiv*. Er is echter ook een andere kant aan de medaille. Vele web 2.0-toepassingen bijvoorbeeld zijn pas zinvol als men over een voldoende grote en actieve community beschikt. Daarnaast kan men vragen hebben bij de kwaliteit en de authenticiteit van door gebruikers aangeleverde content. Een congresdeelnemer vroeg na afloop of de overheid nog wel geld veil zal hebben voor archiefinstellingen als amateurs de ontsluiting gratis doen. Glauert repliceerde dat de archivaris de kerntaken van een archiefinstelling voor zijn rekening moet blijven nemen. De community kan enkel extra taken uitvoeren.

We kozen vervolgens voor de sessie over appraisal en selectie van elektronische documenten. In drie lezingen werden de ervaringen besproken met de invoering en het gebruik van een aantal elektronische documentbeheer- en workflowsystemen. **Ilka Stahlberg** sprak over het EL.DOK-systeem dat door de Brandenburgse Ministerialverwaltung gebruikt wordt, **Matthias Manke** en **René Wiese** gingen dieper in op het in het Landeshauptarchiv Schwerin gebruikte DOMEA-systeem, en **Andrea Hänger** en **Katharina Ernst** hadden het over toepassingen op basis van dezelfde software in het Bundesarchiv, respectievelijk het

stadsarchief van Stuttgart. Uit hun uiteenzettingen bleek dat het digitaal waarden en selecteren zich in zekere zin nog in een experimentele fase bevindt. Het is alleszins nog te vroeg voor eenduidige conclusies. Wel kon sessievoorzitster **Ulrike Gutzmann** (archivaris Volkswagen AG) de positieve vaststelling maken dat de archivarissen in de voorgestelde casussen steeds van bij aanvang van het project betrokken waren. Volgens haar is communicatievaardigheid overigens een van de belangrijkste skills van de archivaris geworden. Op reacties en vragen uit de zaal over de kostprijs van zulke systemen antwoordde ze dat men zich ook zou moeten afvragen hoeveel het (op termijn) zal kosten wanneer men nu van de invoer ervan afziet.

We pikten nog enkele inhoudelijk daarbij aansluitende lezingen uit de sessie van de vakgroep overheidsarchieven

Oude stadsmaten Regensburg. Foto: Gerd De Coster.

Foto: Gerd De Coster.

mee. **Jürgen Treffeisen** (Landesarchiv Baden-Württemberg) stelde dat de waardering van analoge en digitale archieven samen moet gebeuren. De manier waarop geselecteerd wordt, zal als gevolg van de digitalisering veranderen. Terwijl men bijvoorbeeld van een papieren serie personeelsdossiers vanwege de geringe historische waarde enkel een bepaald percentage dossiers bewaart, kan men van een databank de basisgegevens van alle personeelsleden behouden door van alle records een aantal velden te bewaren. Uit de lezing van **Christoph Bachmann** (Bayerisches Hauptstaatsarchiv) tot slot onthouden we vooral dat hybride dossiers vermeden zouden moeten worden, maar dat dat in de praktijk blijkbaar (nog) niet altijd haalbaar is.

Sectie vier had als thema Archieven en Open Access. Het referaat van **Angela Ullmann** (Parlamentsarchiv Deutscher Bundestag) kan in feite samengevat worden als een waarschuwing om niet zomaar alles zonder nadenken op het net te gooien. Volgens haar is de discussie over Open Access in een soort van stellingenoorlog verzand, waarbij enkel nog in zwart-wittermen lijkt te kunnen worden gedebatteerd. De werkelijkheid is veel genuanceerder. Archieven waren bijvoorbeeld ook al openbaar voor er van het web sprake was. Ullmann meent dat archiefinstellingen wel degelijk bereid zijn om hun collecties op internet beschikbaar te stellen, maar dat is niet altijd even vanzelfsprekend. Zo moet er rekening gehouden worden met de bescherming van de persoonlijke levenssfeer of met copyrights. En wat de rechten op foto's betreft, kunnen er zelfs na uitgebreid onderzoek naar de rechthebbenden nog onduidelijkheden blijven.

Volgens **Klaus-Peter Wessel**, voorzitter van de Duitse vereniging voor computergenealogie, kan Open Access de verbreiding van onjuistheden op het net tegengaan. Toch pleitte hij eerder voor Creative Commons. Hij ziet de genealogische verenigingen als de natuurlijke partner van archief-

instellingen; zij kunnen zorgen voor de massadigitalisering en diepteontsluiting van bronnenmateriaal. Om de kwaliteit van de digitalisering te verzekeren, opteert hij voor de zogenaamde double keying. Dat houdt in dit geval in dat eenzelfde stuk door twee personen onafhankelijk van elkaar wordt gedigitaliseerd en pas in de databank opgenomen wordt als de scans identiek zijn.

Klaus Graf (Hochschularchiv Aachen), in de Duitstalige archiefwereld bekend als oprichter en bezieler van de gesmaakte weblog Archivalia en een groot voorstander van Open Access, leek zich tot doel te hebben gesteld de verwarring over een aantal (juridische) termen voorgoed de wereld uit te helpen. Public domain, Open Access, Creative Commons en *copyfraud* werden duidelijk omschreven en van elkaar onderscheiden. Een als gevolg van die onduidelijkheid in de archiefwereld blijkbaar regelmatig voorkomend fenomeen is *copyfraud*; het onrechtmatig innen van auteursrechten. Wat vrij is van (beeld)rechten, kan immers niet te gelde worden gemaakt, ook niet wanneer de archiefinstelling er haar stempel op heeft aangebracht, aldus nog Graf.

Oliver Sander (Bundesarchiv Koblenz) had het over het online beschikbaar stellen van de fotocollectie van het Bundesarchiv. Met de digitalisering daarvan werd in 2003 begonnen. Intussen zijn al meer dan honderdduizend van de in totaal meer dan één miljoen foto's ingescand. Enkel als het Bundesarchiv over de auteursrechten beschikt, worden ze ook werkelijk online getoond. Hoewel de digitalisering een enorme tijdsinvestering vergt, levert de operatie tal van voordelen op. Zowel het aantal pageviews als het aantal fotobestellingen is exponentieel toegenomen, vooral vanuit het buitenland. Fotobestellingen kunnen nu ook veel sneller worden afgehandeld, wat vooral de gebruikers ten goede komt. Overigens zijn foto's voor persoonlijk of wetenschappelijk gebruik (60 % van de bestellingen) gratis. Financieel is het resultaat voor het Bundesarchiv nochtans positief. Nadat eind 2008 een overeenkomst gesloten werd met Wikimedia, is bovendien een selectie foto's op Wikipedia beschikbaar. Een onverwacht gevolg daarvan is dat fouten in de fotobeschrijvingen gemeld werden. Na controle bleek liefst 95 procent daarvan betrouwbaar. Intussen is er een project opgestart waarbij gebruikers actief de mogelijkheid geboden wordt fotobeschrijvingen aan te vullen. Voor Sander redenen genoeg om te concluderen dat Open Access en e-commerce wel degelijk hand in hand kunnen gaan.

Verdere informatie over lezingen en sprekers is te vinden via <http://www.archivtag.de>. Het 80e Duitse archiefcongres vindt van 29 september tot en met 2 oktober 2010 plaats in Dresden. Naar aanleiding van de instorting van het stadsarchief van Keulen zullen onze Duitse collega's er debatteren over archiefgebouw en -inrichting.

Gerd De Coster, *Archivaris-documentalist SOMA*
gerd.decoster@cegesoma.be